

СЕКЦІЯ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378:37.011.3-051:78
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-88-13

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Ашихміна Наталія Віталіївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри диригентсько-хорової підготовки
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
ashihmina_n-81@ukr.net
orcid.org/0000-0001-8843-5217

У статті розглянута проблема формування фахової компетентності студентів мистецько-педагогічних вишів. Наголошено, що визначення шляхів вирішення означеної проблеми є необхідною передумовою виховання фахівців, конкурентноздатних на ринку праці. Уточнено, що компетентністю особистості, в загальному розумінні, є структурований спеціальним чином обсяг знань, умінь, навичок, який набувається в процесі навчання. Фахова компетентність майбутніх учителів музики – це освоєна студентами система фахових знань, умінь, цінностей та особистісних якостей, яка відповідає вимогам фахової підготовки в межах мистецько-педагогічного вишу та забезпечує компетентне виконання фахової діяльності.

На думку автора, формування досліджуваного феномена є цілеспрямованим, безперервним і поетапним процесом особистісного прогресивного перетворення й удосконалення майбутніх учителів музики відповідно до вимог фахової музично-педагогічної діяльності.

У статті визначено чотири педагогічні умови формування фахової компетентності студентів вищих мистецько-педагогічних освітніх закладів. Зокрема, наголошено, що даний процес відбувається через реалізацію сформованих фахових компетенцій на практиці, тобто перша умова передбачає розроблення заходів для створення фахово-зорієнтованого середовища безпосередньо в художньо-освітньому процесі. Автором звернено увагу на той факт, що формування фахової компетентності зумовлено внутрішніми мотивами особистості. Означений процес має цілеспрямований безперервний характер якісних змін кожного майбутнього фахівця, в якому особистість займає активну позицію, а організовані зовнішні впливи активізують її прогресивні зміни. Тому друга педагогічна умова формування фахової компетентності майбутніх учителів музики повинна бути спрямована на зростання позитивної фахової мотивації в студентів, що передбачає створення заходів для актуалізації цінності фахового розвитку. Третьою умовою формування досліджуваного феномена є залучення майбутніх учителів музики до самоорганізації фахового навчання, самоосвіти і самовдосконалення, зокрема через усвідомлення й вдосконалення своїх особистісних фахових якостей, здібностей та можливостей. Автор статті підкреслює, що оптимізації процесу формування фахової компетентності студентів сприятиме четверта педагогічна умова, а саме – організовані зовнішні викладацькі впливи, які активізують особистісні фахово-прогресивні зміни майбутніх учителів музики.

Ключові слова: майбутні вчителі музики, компетенція, компетентність, фах, фахова компетентність, фахово-зорієнтоване середовище, актуалізація цінності фахового розвитку, самоорганізація фахового навчання, самоосвіта, зовнішні викладацькі впливи.

THE PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF SPECIAL COMPETENCE OF FUTURE MUSIC TEACHERS

Ashykhmina Nataliia Vitaliivna,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Conductor-Choral Training
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
ashihmina_n-81@ukr.net
orcid.org/0000-0001-8843-5217

The article reveals a problem of formation of special competence of students of artistic and pedagogical universities. Focused attention that the determination of ways to decide this problem is a prerequisite for the training of competitive specialists in the labor market. The author clarified, that the competence of the individual, in the general sense, is the amount of knowledge and skills acquired during the training process and struc-

tured in a special way The special competence of future music teachers is the system of special knowledge, skills, values and personal qualities mastered by students that meets the requirements of special training within the framework of art-pedagogical higher education and provides competent performance of special activity.

According to the author, the formation of the investigated phenomenon is a goal-oriented continuous phase-by-step process of personal progressive transformation and improvement, which adequately to the requirements of professional music and pedagogical activity

The article defines four pedagogical conditions for the formation of special competence of future music teachers. In particular, it was emphasized that this process takes place through the implementation of the students' competencies in practice, that is, the first condition involves the development of measures for the creation of a special and oriented environment directly in the artistic and educational process. Attention is drawn to the fact that the formation of special competence is caused by internal motives of the individual. This process has a purposeful continuous character of qualitative changes and in it the person takes an active position, and organized external influences activate its progressive changes. Consequently, the second pedagogical condition should be aimed at increasing the positive special motivation of students, which involves the creation of measures to actualization of the value of special development. The third condition for the formation of special competence of prospective music teachers is the inclusion of students in self-organization of special education, self-education and self-improvement. Organized external teaching influences, which activate the personal special and progressive changes of students, is the fourth educational condition, which will facilitate the optimization of the process of forming the special competence of prospective music teachers.

Key words: *prospective music teachers, competency, competence, specialty, special competence, special and oriented environment, actualization of the value of special development, self-organization of special education, self-education, external teaching influences.*

Постановка проблеми. Сучасні умови, в яких здобувається вища освіта, вимагають розроблення і впровадження нових умов, принципів, методів навчання й організації управління освітнім процесом для задоволення потреби суспільства в компетентних кадрах, зокрема вчителів музики. Нова концепція мистецької освіти сьогодні зорієнтована на оновлення всіх ланок музичного навчання і виховання підростаючого покоління, що передбачає науково-теоретичне та практичне обґрунтування сутності й змісту підготовки висококваліфікованих фахівців. Особливу актуальність у даному контексті набуває проблема формування фахової компетентності майбутніх учителів музики, яка є комплексною характеристикою особистості, що містить результати навчання і виховання, формування умінь, розвитку здібностей та якостей студентів під час опанування майбутньої професії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогіці вивченню понять «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність», «фахова компетентність» як провідних категорій компетентнісного підходу присвячено багато робіт, зокрема таких зарубіжних учених, як-от: І. Агапов, А. Вербицький, М. Головань, В. Гузєєв, Ж. Делор, Е. Зеєр, І. Зимня, В. Зімін, В. Козирєв, Н. Кузьміна, Л. Мітіна, Дж. Равен, Н. Радіонова, Г. Селевко, В. Хутмаєр, А. Хуторський, С. Шишов та ін., та українських науковців: О. Гура, Я. Кодлюк, А. Комишан, О. Локшина, В. Луговий, О. Овчарук, Н. Побірченко, Т. Сорочан, М. Степко, К. Хударковський тощо.

У галузі мистецької освіти досліджено ряд питань щодо формування професійної та фахової компетентності майбутніх учителів музики такими вченими, як-от: А. Болгарський, О. Горбенко, О. Гребенюк, О. Грибкова, С. Грозан, Ю. Калініна, Л. Лабінцева, О. Ляшенко, М. Михаськова, І. Рахімбаєва, О. Щолокова та ін. Означені педагоги вивчали проблеми: становлення професійно-педагогічної компетентності вчителя музики; залучення студентів мистецько-педагогічних вишів до процесу художньої самоосвіти як умови розвитку їхньої професійної компетентності; формування професійної та фахової компетентності майбутніх учителів музики, зокрема в процесі виконавської діяльності; впровадження компетентнісного підходу в просвітницьку діяльність учителя музики; формування інструментально-виконавської компетентності студентів тощо.

Але разом із тим слід відмітити, що ще відкритим для вивчення залишається питання розроблення педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх учителів музики, що і будемо вважати **метою** статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Терміни «фахова компетентність» і «професійна компетентність», що вживаються як синонімічні в сучасній педагогічній літературі, почали широко використовуватися в різних наукових галузях наприкінці ХХ століття, коли компетентність розглядали як специфічну якість професійної діяльності фахівця.

Феномен «фахова компетентність» є синтезом понять «фах» і «компетент-

ність». Розглянемо спочатку поняття «компетентність».

Під компетентністю особистості, в загальному розумінні, слід вважати структурований спеціальним чином обсяг знань, умінь, навичок, який набувається в процесі навчання.

Слід звернути увагу на існування серед учених факту ототожнення понять «компетентність» і «компетенція». Це свідчить про відсутність одностайного підходу науковців до розуміння даних дефініцій. Зокрема, А. Хуторський наголошує на неоднорідності цих понять: компетенція, як вважає вчений, – це сукупність якостей особистості, які є взаємопов'язаними і заданими певними предметами, процесами тощо, а компетентність – результат оволодіння людиною відповідною компетенцією (або компетенціями) (Хуторской, 2003).

Умовиводи В. Калініна свідчать про те, що поняття «компетентність» характеризує і визначає рівень професіоналізму особистості. Воно є ширшим, ніж поняття «компетенція». Формування компетентності відбувається завдяки набуттю певних, необхідних для майбутнього фахівця компетенцій (Калінін, 2005: 8). М. Головань стверджує, що поняття «компетенція» – це те, що пов'язане зі змістом сфери діяльності особистості, а компетентність є характеристикою здатності людини якісно виконувати певну діяльність (Головань, 2011: 230).

Учені пропонують класифікувати компетенції, зокрема, через виокремлення: ключових компетенцій (загальні компетенції, необхідні для соціально продуктивної діяльності); базових (у певній професійній галузі); професійних (для виконання конкретної дії, вирішення конкретної проблеми або професійного завдання). Набуття професійних компетенцій зумовлює формування професійної компетентності особистості, одним з основних елементів якої є фахова компетентність.

У словнику української мови поняття «фах» визначається як «вид заняття, трудової діяльності, що вимагає певної підготовки і є основним засобом до існування; професія <...>. Це будь-який вид занять, що є основним засобом до існування» (Словник української мови, 1980: 570). Означену дефініцію, як і слово «спеціальність», ставлять на один щабель із поняттям «вид діяльності», що увиразнює такі компоненти: «галузева професія», «окрема галузь професійної діяльності», «вид професійної діяльності», «професійна діяльність у межах окремої галузі», «окрема ділянка професійної діяльності», «професійна діяльність щодо чого-небудь», «галузева діяльність»

(Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2001).

Уважаємо, що фаховою компетентністю майбутнього вчителя музики є освоєна студентом система фахових знань, умінь, цінностей та особистісних якостей, яка відповідає вимогам фахової підготовки в межах мистецько-педагогічного вишу та забезпечує компетентне виконання фахової діяльності.

Специфіка підготовки майбутніх учителів музики досліджувалася багатьма педагогами в галузі мистецької освіти, зокрема такими, як: О. Андрейко, І. Гринчук, Н. Гузій, А. Козир, О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Н. Сегеда, О. Хижна, О. Хлебнікова, Н. Цюлюпа та ін. У наукових розвідках цих дослідників зазначено, що мистецько-педагогічна підготовка є складним процесом, спрямованим на набуття студентами комплексу фахових компетенцій. Під ключовими фаховими компетенціями в контексті нашого дослідження ми визначаємо такі, що використовуються у всіх видах фахової діяльності вчителя музики. Це той комплекс знань, умінь, навичок, якостей, практичного досвіду, яким має оволодіти студент для якісного виконання майбутньої фахової діяльності,

Розглядаючи проблему ефективного перебігу процесу формування фахової компетентності майбутніх учителів музики, звернемося до тлумачення поняття «формування». У психологічному словнику дана дефініція визначена як «поступове створення оперантної поведінки через реалізацію певних послідовних кроків, які наближають до бажаного результату» (Большой толковый психологический словарь, 2000: 511).

Грунтуючись на наведених вище визначеннях і результатах аналізу наукової літератури із заявленої проблеми, необхідно представити власне визначення поняття «формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики»: це цілеспрямований, безперервний і поетапний процес особистісного прогресивного перетворення й удосконалення, адекватних вимогам фахової музично-педагогічної діяльності. Зробимо спробу запропонувати можливі організаційні дії щодо даного процесу в межах мистецько-педагогічного вишу. Для цього проаналізуємо педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх учителів музики.

Наголосимо на тому факті, що формування досліджуваного феномена відбувається через реалізацію сформованих фахових компетенцій на практиці, тобто перша умова передбачає розроблення заходів для створення фахово-зорієнтованого сере-

довища безпосередньо в художньо-освітньому процесі.

Загальне поняття «середовище» є поняттям комплексним, яке складається з різноманітних обставин матеріального та інформаційного характеру, які вимагають від суб'єкта відповідної форми поведінки. Якщо середовище сприймається суб'єктом як наслідок – майбутній фахівець зможе набути певної свободи в межах цих обставин; якщо середовище не сприймається – воно буде пригнічувати функціонування суб'єкта.

У період навчання середовище займає чільне місце в процесах формування якостей особистості і набуття суб'єктом фахових знань, умінь та навичок. На думку М. Ржецького, саме через середовище можна впливати на особистість, оскільки воно є первинним зовнішнім джерелом безпосередньої формуючої взаємодії, яка цілеспрямовано використовується в навчальному процесі (Ржецкий, 2001: 12).

Теоретичний аналіз проблеми формування фахової компетентності засвідчив, що характер взаємин майбутнього вчителя музики з фахово-зорієнтованим середовищем здебільшого залежить від цілей художньо-освітньої діяльності студента, можливостей їх досягнення і ціннісних орієнтацій. При цьому розходження намірів з їх здійсненням, дій з результатами не уникнути, але в цьому полягає динаміка формування фахової компетентності.

Вважаємо, що поняття «фахово-зорієнтоване середовище» можна охарактеризувати як сукупність обставин фахового навчання майбутніх учителів музики. Процес формування досліджуваного феномена супроводжується вирішенням студентами певних завдань, що полягають у розширенні, доповненні фахових знань для виконання необхідних дій у даному середовищі і подальшому використанні та вдосконаленні цих дій.

За ознаками фахово-зорієнтоване середовище є соціально-професійним середовищем, що складає систему структурних компонентів, зв'язків, відношень і процесів функціонування учасників художньо-освітнього процесу. Означене середовище має певні особливості, зокрема такі: зміст освітнього процесу зумовлює наявність специфічних творчо-діяльнісних форм і методів фахового навчання на засадах художньо-педагогічної співдії; зміст процесу фахового навчання реалізує багатовекторність професійної підготовки майбутніх фахівців тощо.

Формування досліджуваного феномена зумовлене внутрішніми мотивами особисто-

сті. Означений процес має цілеспрямований безперервний характер якісних змін кожного майбутнього фахівця, в якому особистість займає активну позицію, а організовані зовнішні впливи активізують її прогресивні зміни. Отже, друга педагогічна умова формування фахової компетентності майбутніх учителів музики повинна бути спрямована на зростання позитивної фахової мотивації в студентів, що передбачає створення заходів для *актуалізації цінності фахового розвитку*.

Особливо гостро постає питання усвідомлення студентами значущості мистецької освіти загалом і особисто для кожного майбутнього вчителя музики на початковому етапі фахового навчання. Розуміння цінності навчання «для себе», осмислення того, що фахові знання і фаховий розвиток є основою досягнення успіху в подальшій професійній діяльності, сприятиме формуванню фахової компетентності протягом усього періоду навчання в мистецько-педагогічному виші.

Ефективне формування і розвиток ціннісних орієнтацій у процесі фахового розвитку майбутніх учителів музики відбуватиметься шляхом: аксіологізації мистецької освіти через усвідомлення студентами ціннісного потенціалу музичного мистецтва; набуття і накопичення майбутніми фахівцями професійного досвіду (зокрема, музично-педагогічного як індивідуального, що характеризується обсягом, якістю й системністю фахових базових знань, музично-слухових і музично-оцінних уявлень, усвідомленням музичних цінностей тощо); актуалізації ціннісної позиції та особистісних властивостей студентів (мотиваційні потреби, інтелект, креативність тощо); ціннісного потенціалу та особистісних властивостей викладачів; реалізації цінності в процесі тристоронньої взаємодії «викладач – музичне мистецтво – студент», що сприяє усвідомленню майбутніми фахівцями значущості набутих фахових знань, умінь, навичок, якостей.

Третьою умовою формування фахової компетентності майбутніх учителів музики вважаємо *залучення студентів до самоорганізації фахового навчання, самоосвіти і самовдосконалення*.

Сьогодні проблема розвитку самостійності особистості є однією з ключових. Це знаходить підтвердження в дослідженнях А. Маркової, яка визначає професійну компетентність як «психічний стан, що дозволяє діяти самостійно» (Маркова, 1993), в працях Е. Зеєра, який вважає, що мета освіти на компетентнісній основі зумовлює формування особистості випускника, здатного до самовизначення, самоосвіти, саморегуляції і самоактуалізації (Зеєр, 2003).

Сучасні вимоги щодо професіоналізму вчителя формують нове бачення такого психологічного феномена, як фаховий саморозвиток. На думку В. Загвязинського, І. Зязюна, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна тощо, фаховий саморозвиток – це свідома діяльність людини, спрямована на повну реалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, яка пов'язана з майбутньою професією; розвиток у себе особистісних, фахово важливих якостей, загальних (інтелект) і спеціальних (професіональних) творчих здібностей.

Сучасне розуміння фахового саморозвитку висвітлене в тій чи іншій мірі в працях К. Абульханова-Славської, Г. Балла, М. Боришевського, Б. Братусь, А. Брушлинського, Г. Костюка, С. Рубінштейна, В. Слободчикова та ін. і ґрунтується на тезі про необхідність усвідомлення особистістю себе як суб'єкта ініціативи власної активності. У цьому контексті функцію провідних характеристик сутності особистості виконують такі поняття, як ініціативність, творчість, відповідальність, самодетермінація, саморефлексія (самопізнання, саморозуміння, самоусвідомлення) тощо.

Зазначимо, що основою фахового саморозвитку майбутнього вчителя музики є особистісні зміни, спрямовані на становлення його творчої індивідуальності. Саморозвиток, на нашу думку, – прагнення студента до виявлення, усвідомлення і вдосконалення своїх особистісних фахових якостей, основою якого є вільний вибір. При цьому розвиток розглядається нами як вибір і освоєння майбутніми фахівцями певних художньо-педагогічних, мистецьких інновацій. Кожна ситуація вибору зумовлює безліч варіантів рішення, опосередкованих певним орієнтаційним полем, в якому відповідальність за дії несе безпосередньо студент. Засобами фахового саморозвитку можуть бути самовиховання, самоосвіта й самовдосконалення в поєднанні з практичною фаховою і професійною діяльністю майбутнього вчителя музики.

Вважаємо, що оптимізації процесу формування фахової компетентності майбутніх учителів музики сприятимуть *організовані зовнішні викладацькі впливи, які активізують особистісні фахово-прогресивні зміни студентів.*

Здобутки майбутніх учителів музики у фаховій галузі багато в чому залежать від їхньої особистої художньо-освітньої активності. На думку Т. Михеєвої, творча активність у процесі навчання є вищим рівнем пізнавальної активності, що характеризується прагненням особистості до подолання звичних норм і способів дій (Михеєва, 2011: 3).

Творча активність студентів у контексті активізації їхніх особистісних фахово-прогресивних змін проявляється в готовності до самовдосконалення, самостійності та ініціативи в ході вирішення художньо-творчих завдань, у створенні нового продукту музично-освітньої діяльності.

На наш погляд, активізація особистісних фахово-прогресивних змін можлива, зокрема, за таких зовнішніх впливів з боку викладачів, як-от: творче спілкування, залучення до процесу фахового самовираження, емоційно-творче стимулювання.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, фаховою компетентністю майбутнього вчителя музики є освоєна студентом система фахових знань, умінь, цінностей та особистісних якостей, яка відповідає вимогам фахової підготовки в межах мистецько-педагогічного вишу та забезпечує компетентне виконання фахової діяльності.

Ефективність процесу формування фахової компетентності майбутніх учителів музики забезпечується такими педагогічними умовами: створення фахово-зорієнтованого середовища; актуалізація цінності фахового розвитку; залучення майбутніх учителів музики до самоорганізації фахового навчання, самоосвіти і самовдосконалення; організація зовнішніх викладацьких впливів, які активізують особистісні фахово-прогресивні зміни студентів.

Перспективною темою вивчення заявленої проблеми може стати розробка методики формування фахової компетентності майбутніх учителів музики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Большой толковый психологический словарь / сост. Ребер Артур ; пер. с англ. Р.С. Большой. Москва : Вече, АСТ, 2000. Т. 2 (П-Я). 560 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
3. Головань М.С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8. С. 224–233.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессий. Москва : Академический Проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. 336 с.
5. Калінін В. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2005. 21 с.
6. Маркова А.К. Психология труда учителя : Книга для учителя. Москва : Просвещение, 1993. С. 6–11.
7. Михеева Т.Б. «Компетенция» и «компетентность» : к вопросу использования понятий. *Ученые записки ЗабГГПУ. Серия : Педагогика*. 2011. № 5. С. 110–114 : URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/>

kompetentsiya-i-kompetentnost-k-voprosu-ispolzovaniya-ponyatiy-v-sovremennom-rossiyskom-obrazovanii (дата звернення: 10.01.2019).

8. Ржецкий Н.Н. Лекции по педагогике: фундаментальные основы. Київ : ДАН, 2001. 40 с.

9. Словник української мови : в 11 т. / Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 10. С. 570.

10. Хуторской А.В. Ключевые компетенции: технология конструирования. *Народное образование*. 2003. № 5. С. 55–61.

REFERENCES:

1. Reber, A. (Ed.). (2000). *Bolshoi tolkovyi psikhologicheskii slovar [Great explanatory psychological dictionary]*. (Vols 1-2). Moscow: Veche, ACT [in Russian].

2. Busel, V.T. (2001). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great explanatory dictionary of Modern Ukrainian language]*. Kyiv: Irpin: Perun [in Ukrainian].

3. Holovan, M.S. (2011). Kompetentsiia ta kompetentnist: porivnialnyi analiz poniat [Competency and competence: a comparative analysis of concepts]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 8, 224-233 [in Ukrainian].

4. Zieier, E.F. (2003). *Psykhologhiia professyi [Psychology of the profession]*. Moscow: Akademycheskyi Proekt; Yekaterinburg: Delovaia kniha [in Russian].

5. Kalinin, V. (2005). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia inozemnoi movy zasobamy dialohu kultur [The formation of professional competence of the future teacher of a foreign language by means of dialogue of cultures]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Zhytomyr: ZhDU [in Ukrainian].

6. Markova, A.K. (1993). *Psikhologhiia truda uchitelia: Kniha dlia uchitelia [Psychology of teacher's work: Teacher's book]*. Moscow: Prosveshcheniie, 1993 [in Russian].

7. Mykhieieva, T.B. (2011) «Kompetentsiia» i «kompetentnost»: k voprosu ispolzovaniia poniatii [«Competency» and «competence»: the question of the use of concepts]. *Uchenye zapiski ZabHHPU. Seriia: Pedagogika – Scientific notes ZabGGPU. Series: Pedagogy*, 5, 110-114. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/v/kompetentsiya-i-kompetentnost-k-voprosu-ispolzovaniya-ponyatiy-v-sovremennom-rossiyskom-obrazovanii> [in Russian].

8. Rzhetskii, N.N. (2001). *Lektsii po pedahohikie: fundamentalnyie osnovy [Lectures on pedagogy: the fundamentals]*. Kyiv: DAN [in Ukrainian].

9. Bilodid, I.K. (Ed.). (1980). *Slovnyk ukrainskoi movy [Ukrainian language dictionary]*. (Vols 1-11). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

10. Khutorskoi, A.V. (2003). *Kliuchevyie kompetentsii: tekhnologhiia konstruirovaniia [Key competencies: design technology]*. *Narodnoie obrazovaniie – Public education*, 5, 55-61 [in Russian].